

कृषी उद्योगातील महिला सक्षमीकरण काळाची गरज

श्री. रविंद्र विष्णू करंडे शंकरराव जगताप महाविद्यालय वाघोली E-Mail [-karande.ravindra19@gmail.com](mailto:karande.ravindra19@gmail.com)

प्रस्तावना

भारत हा कृषीप्रधान देश असून देशाच्या लोकसंख्येपैकी सुमारे 50% लोकसंख्या कृषी आणि संबंधित उद्योगांवर अवलंबून आहे. ग्रामीण भागातील महिलांचा या क्षेत्रात मोठा वाटा आहे. तथापि, महिलांचे योगदान अदृश्य राहते, कारण त्यांच्या कामाचे मूल्यांकन आर्थिक दृष्टिकोनातून फारसे होत नाही. या क्षेत्रात महिलांची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. भारतात जवळपास 70% ग्रामीण महिलांची उपजीविका कृषी क्षेत्राशी जोडलेली आहे. महिला पेरणी, निंदणी, कापणी, मळणी अशा कामांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर योगदान देतात. महिलांकडे जमिनीची सुपीकता, पाणी व्यवस्थापन, आणि पीक संरक्षण याबाबत पारंपरिक ज्ञान असते. गायी, म्हशी, शेळ्या यांची काळजी घेणे, दूध उत्पादन, व विक्री हे महिलांचे अधिक करतात. मसाले, पापड, लोणची, धान्य साठवणूक, आणि इतर प्रक्रिया उद्योगातही महिलांचा सहभाग मोठा आहे.परंतु, त्यांचे योगदान अदृश्य राहते. आणि अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो. महिलांचा सहभाग नेहमीच महत्त्वपूर्ण राहिला आहे. पण, महिलांना कृषी उद्योगात योग्य स्थान, संधी आणि सन्मान मिळावा अशी आवश्यकता आहे. महिलांना कृषि क्षेत्रात सशक्त बनविणे म्हणजेच त्यांना त्यांच्या अधिकारांची, भूमिकेची आणि कर्तव्यांची जाणीव करून देणे. कृषी उद्योगातील महिला सक्षमीकरण हे केवळ महिलांसाठीच नाही तर संपूर्ण समाजासाठी आणि देशासाठी फायदेशीर आहे.

महिलांचा कृषी क्षेत्रातील सहभाग

भारतातील कृषी क्षेत्रातील महिलांचा सहभाग खूप महत्त्वपूर्ण आहे. शेतकरी कुटुंबांमध्ये महिलांना शेतमाल उत्पादनाच्या अनेक पैलूंमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावावी लागते. परंतु, त्यांचा हा सहभाग असंख्य वेळा अदृश्य राहतो, आणि त्यांना त्या कामाचे योग्य श्रेय किंवा आर्थिक लाभ मिळत नाही. महिलांचा कृषी क्षेत्रात सहभाग वाढविणे, त्यांना अधिक सशक्त बनवणे आणि त्यांच्या श्रमाचे योग्य मूल्यांकन करणे आवश्यक आहे.

१. महिलांचा पारंपारिक भूमिका

महिलांचा कृषी क्षेत्रातील सहभाग परंपरागत आणि पारंपारिक पद्धतीने सुरू झाला आहे. भारतीय शेतकऱ्यांच्या कुटुंबांमध्ये महिलांची भूमिका घराच्या आणि शेताच्या कामकाजाच्या दोन्ही क्षेत्रांत महत्त्वाची असते. महिलांना खालील कार्यांमध्ये सक्रीयपणे सहभागी होतात:

- पिकांची लागवड: महिलांना तांदूळ, गहू, मका, भाजीपाला, आणि इतर पिकांची लागवड करण्यास महत्त्वपूर्ण स्थान दिले जाते.
- सिंचन आणि जलसंधारण: महिलांना पिकांना पाणी देण्यासाठी, सिंचन पद्धती वापरण्यासाठी, आणि जलसंधारणाचे उपाय शोधण्याची जबाबदारी दिली जाते.
- पिकांचे व्यवस्थापन: महिलांवर पिकांचे व्यवस्थापन, खत देणे, किडींचा नाश करणे, आणि पिकांचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी असते.
- संग्रहन आणि संकलन: महिलांना शेतातील पिके तोडणे, त्यांचे संकलन करणे, व त्यांचे प्रक्रिया करणे यासारखी कामे असतात.

२. महिला आणि कृषी व्यवसायातील नवीन भूमिका

आजच्या काळात महिलांचा कृषी क्षेत्रात सहभाग बदलत आहे. पारंपारिक कामांबरोबरच महिलांना आधुनिक कृषी तंत्रज्ञानाचा वापर, प्रक्रिया, विपणन, आणि व्यवसाय व्यवस्थापन यासारख्या क्षेत्रांमध्ये देखील संधी मिळाल्या आहेत. महिलांचा सहभाग आता सशक्त बनवण्याच्या दिशेने जाऊ लागला आहे.

स्मार्ट फार्मिंग: महिलांना स्मार्ट फार्मिंग तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी प्रशिक्षित केले जात आहे. ड्रिप इरिगेशन, सौरऊर्जा पंप, स्मार्ट सेन्सर्स यासारख्या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या वापरामुळे महिलांना अधिक कार्यक्षम आणि उत्पादनक्षम बनवता येते.

कृषी प्रक्रिया उद्योग: महिलांना शेतमालाच्या प्रक्रिया उद्योगात देखील महत्त्वाचे स्थान दिले जाते. महिलांचा सहभाग खाद्य प्रक्रिया उद्योग, दुग्ध प्रक्रिया, तेल निर्मिती, आणि इतर प्रक्रिया उद्योगांमध्ये वाढत आहे. यामुळे त्यांना नवे रोजगार आणि आर्थिक फायदे मिळतात.

अर्थव्यवस्थेतील योगदान: महिलांना कृषी व्यवसायाचे आर्थिक व्यवस्थापन, बँकिंग, आणि विपणन यांसारख्या क्षेत्रांमध्ये संधी मिळाल्यास ते व्यवसायाचा विस्तार करू शकतात आणि शेतकऱ्यांना लाभ मिळवून देऊ शकतात.

३. शाश्वत कृषी आणि महिलांचा सहभाग

कृषी क्षेत्रात शाश्वततेची आवश्यकता वाढली आहे, आणि महिलांना या क्षेत्रात शाश्वत कृषी तंत्रज्ञानाची माहिती देणे महत्त्वाचे आहे. जैविक शेती, नैसर्गिक शेती आणि पर्यावरणपूरक तंत्रज्ञान वापरण्यास महिलांना प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. महिलांना या तंत्रज्ञानाचा वापर शिकवून त्यांना पर्यावरणाच्या दृष्टीने अधिक संवेदनशील बनवता येईल. महिलांद्वारे शाश्वत कृषी पद्धतींचा वापर करून उत्पादनाची गुणवत्ता आणि पर्यावरणाची देखभाल दोन्ही सुनिश्चित केली जाऊ शकतात.

४. महिलांचा कृषी क्षेत्रात आर्थिक सहभाग

महिलांचा कृषी क्षेत्रातील आर्थिक सहभाग वाढविणे अत्यंत आवश्यक आहे. अनेक महिलांना त्यांच्या कामाचे पुरेसे आर्थिक मूल्य मिळत नाही. त्यांना त्यांच्या शेतमालाचे विपणन, प्रक्रिया, आणि वितरण यासाठी योग्य सल्ला आणि प्रशिक्षित करणे आवश्यक आहे. महिलांना विविध महिला बचत गट आणि सहकारी संस्थांद्वारे आर्थिक मदतीची आणि प्रशिक्षणाची संधी मिळवू शकते. याशिवाय, महिलांना कृषी क्षेत्रात अधिक प्रभावी आणि समान सहभाग मिळवण्यासाठी शेतकरी कुटुंबांमध्ये महिलांचे अधिकार सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे. कुटुंबातील संपत्तीवर समान हक्क, कृषी कर्जे, आणि सरकारी योजनांच्या लाभांचा समान वाटा महिलांना मिळवून देणे अत्यंत आवश्यक आहे.

५. महिला शेतकऱ्यांसाठी सरकारी आणि सामाजिक धोरणे

सरकार महिला शेतकऱ्यांसाठी विविध योजनांचा आरंभ करत आहे, ज्यामुळे त्यांच्या कृषी क्षेत्रात सहभाग वाढवला जाऊ शकतो. "प्रधानमंत्री किसान सन्मान निधी", "राष्ट्रीय ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान", आणि "महिला बचत गट" यासारख्या योजनांद्वारे महिलांना प्रशिक्षण, आर्थिक मदती, आणि संसाधनांची उपलब्धता वाढवली जाऊ शकते. तसेच, ग्रामीण भागात महिला शेतकऱ्यांच्या अधिकारांची संरक्षण व सुनिश्चितता करण्यासाठी सरकारी योजनांद्वारे प्रोत्साहन दिले जात आहे. यामुळे महिलांना आर्थिक, सामाजिक, आणि तांत्रिक दृष्ट्या सशक्त केले जाऊ शकते.

६. महिलांचा कृषी क्षेत्रातील संधी आणि आव्हाने

महिलांना कृषी क्षेत्रात संधींचा लाभ मिळवण्यासाठी, त्यांच्या कार्याची योग्य कदर करणे आणि त्यांना समान संधी प्रदान करणे आवश्यक आहे. महिलांना तंत्रज्ञानाची आणि कृषी क्षेत्रातील नव्या प्रक्रियांची माहिती देणे आवश्यक आहे.

सामाजिक आणि सांस्कृतिक अडथळे: ग्रामीण आणि परंपरागत समाजात महिलांना घरच्या कामांमध्ये अडकवले जाते, ज्यामुळे ते कृषी क्षेत्रात त्यांचा सहभाग कमी करतात.

आर्थिक संसाधनांचा अभाव: महिलांना कृषी कर्जे मिळवण्याची प्रक्रिया अधिक कठीण आहे. त्यांना कर्ज मिळवण्यासाठी पुरेशा कागदपत्रांची आणि सुरक्षा साधनांची आवश्यकता असते.

तांत्रिक ज्ञानाचा अभाव: महिलांना आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या वापरावर प्रशिक्षणाची गरज आहे. त्यासाठी विशेष प्रशिक्षण केंद्रांची आवश्यकता आहे. महिलांचा कृषी क्षेत्रातील सहभाग अधिक वाढवणे आणि त्यांना तांत्रिक, आर्थिक आणि सामाजिक दृष्ट्या सशक्त बनवणे आवश्यक आहे. महिलांना त्यांच्या श्रमाचे योग्य श्रेय मिळवून देणे, त्यांना अधिक निर्णयक्षमता प्रदान करणे, आणि त्यांना शाश्वत आणि स्मार्ट कृषी तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी सक्षम बनवणे महत्त्वाचे आहे. यामुळे कृषी क्षेत्रात महिलांचा योगदान अधिक प्रभावी होईल आणि त्या आर्थिक, सामाजिक आणि पर्यावरणीय दृष्ट्या समृद्ध होऊ शकतात.

सक्षमीकरणाची आवश्यकता

महिलांना कृषी क्षेत्रात योग्य स्थान देण्यासाठी त्यांचे सक्षमीकरण अत्यंत महत्त्वाचे आहे. सक्षमीकरण म्हणजेच महिलांना स्वतःच्या निर्णय घेण्याच्या, त्यांच्या आर्थिक आणि सामाजिक स्थितीमध्ये सुधारणा करण्याच्या संधी मिळवून देणे. महिलांना शेतमाल उत्पादन, प्रक्रिया, विपणन, आणि विविध तंत्रज्ञानावर प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. यामुळे त्यांचा आत्मविश्वास वाढेल आणि ते अधिक उत्पादनक्षम व परिणामकारक होऊ शकतील.

सरकारी आणि सामाजिक धोरणे

सरकार विविध योजनांच्या माध्यमातून महिलांना सशक्त करण्यासाठी प्रयत्न करत आहे. "प्रधानमंत्री किसान सन्मान निधी", "राष्ट्रीय ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान" अशा योजनांद्वारे महिलांना आर्थिक सहाय्य देण्यात येते. त्याचप्रमाणे, "महिला शेतकरी योजना" आणि "महिला बचत गट" यासारख्या योजनांनी महिलांना कर्ज, प्रशिक्षण, आणि मार्केटिंगच्या दृष्टीने मदत दिली आहे. तथापि, या योजनांचे प्रभावी कार्यान्वयन आणि महिलांपर्यंत त्यांचे पोहोच सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे.

शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाचा वापर

महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाचे महत्त्व अत्यंत मोठे आहे. ज्या समाजात महिलांना समान संधी, साधने, आणि संसाधनांचा प्रवेश मिळत नाही, त्या समाजात महिलांची प्रगती रेंगाळते. महिलांना शारीरिक, मानसिक, सामाजिक आणि आर्थिक पातळीवर सक्षम करण्यासाठी शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाचा वापर हा एक अत्यावश्यक घटक आहे. हे दोन घटक महिलांना अधिक स्वावलंबी, सक्षम, आणि सामाजिक दृष्ट्या जागरूक बनवू शकतात.

१. शिक्षणाची भूमिका

महत्वपूर्ण जागरूकता आणि कौशल्यांची निर्मिती

शिक्षणामुळे महिलांना त्यांच्या हक्कांबद्दल, कर्तव्यांबद्दल आणि विविध क्षेत्रांतील संधींबद्दल जागरूकता मिळते. शाळेत आणि कॉलेजमध्ये मिळालेल्या शिक्षणामुळे महिला त्यांचे निर्णय स्वातंत्र्य विकसित करू शकतात, त्यांचे आयुष्य सुधारू शकतात आणि वेगवेगळ्या व्यवसायात अथवा कृषी क्षेत्रात भाग घेऊ शकतात. उच्च शिक्षणामुळे महिलांना केवळ रोजगार मिळविण्यासाठी, तर समाजातील विविध घटकांशी संवाद साधण्यासही मदत होते.

आर्थिक स्वावलंबन

शिक्षणामुळे महिलांना आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी होण्याची संधी मिळते. जेव्हा महिलांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होतात, तेव्हा त्यांचे कुटुंब आणि समाज दोन्ही समृद्ध होतात. महिलांना विविध कौशल्ये शिकवून त्यांना सक्षम बनवणे म्हणजे त्यांना एक स्थिर आणि सुरक्षित भवितव्य देणे. महिलांना वित्तीय व्यवस्थापन, व्यवसाय व्यवस्थापन, आणि इतर महत्त्वाची आर्थिक माहिती देणे आवश्यक आहे.

समाजातील मानसिकतेतील बदल

शिक्षण महिलांना आपले स्थान आणि अधिकार जाणून घेण्यास मदत करते. शिक्षित महिला समाजात पुरुषांबरोबर समान अधिकार आणि संधीच्या दृष्टीने लढू शकतात. शिक्षणामुळे महिलांना आत्मनिर्भरतेची जाणीव होईल आणि ते पुरुषप्रधान समाजाच्या चौकटीत अडकून राहणार नाहीत. महिलांना अधिक सशक्त बनवण्यासाठी योग्य शिक्षण अत्यंत आवश्यक आहे.

२. तंत्रज्ञानाचा वापर

स्मार्ट कृषी आणि तंत्रज्ञानाचा वापर

महिलांना कृषी क्षेत्रात तंत्रज्ञानाचा वापर शिकवणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. सध्याच्या काळात स्मार्ट फार्मिंग, सौरऊर्जा, आणि ड्रोनसारख्या अत्याधुनिक तंत्रज्ञानांचा वापर कृषी उत्पादनात वाढ करण्यासाठी होऊ शकतो. महिलांना या तंत्रज्ञानाची माहिती देणे आणि त्यांचा वापर शिकवणे, यामुळे ते अधिक उत्पादनक्षम बनू शकतात. ड्रिप इरिगेशन, सेंट्रियल खतांचा वापर, आणि जलस्रोतांचे व्यवस्थापन यांसारख्या तंत्रज्ञानाचा वापर महिलांच्या कृषी व्यवसायाला आर्थिक आणि पर्यावरणीय दृष्ट्या फायदेशीर ठरू शकतो.

ऑनलाइन प्लॅटफॉर्म आणि डिजिटल मार्केटिंग

आजकाल डिजिटल तंत्रज्ञानामुळे महिला व्यवसायिकांना आणि शेतकऱ्यांना आपल्या उत्पादकतेचा विपणन मोठ्या प्रमाणावर करणे शक्य झाले आहे. ऑनलाइन व्यवसाय, ई-कॉमर्स प्लॅटफॉर्म, आणि सोशल मिडिया वापरून महिलांना आपल्या उत्पादनाची जाहिरात करणे आणि त्यांना विस्तृत बाजारपेठेपर्यंत पोहोचवणे सोपे झाले आहे. महिलांना डिजिटल तंत्रज्ञान शिकवून त्यांना ऑनलाईन व्यापार किंवा डिजिटल मार्केटिंगसारख्या क्षेत्रात सशक्त बनवले जाऊ शकते.

माहितीचा सहज प्रवेश

तंत्रज्ञानामुळे महिलांना माहिती मिळवण्याचा सोपा आणि जलद मार्ग मिळतो. कृषी, आरोग्य, शालेय शिक्षण, रोजगार संधी, कायदेशीर सहाय्य आणि अन्य विविध क्षेत्रांतील माहिती सहजतेने उपलब्ध होऊ शकते. मोबाइल फोन, इंटरनेट, आणि विविध ॲप्सचा वापर महिलांना आपले जीवन अधिक सोयीचे आणि सुलभ करण्यास मदत करू शकतो.

समाजातील संवाद आणि सशक्तीकरण

तंत्रज्ञानाचा वापर महिलांना आपली आवाज उठवण्यासाठी एक चांगली संधी देतो. डिजिटल प्लॅटफॉर्मवर महिलांना एकमेकांशी संवाद साधता येतो, त्यांच्या समस्या आणि अनुभव शेअर करता येतात, आणि एकमेकांना सशक्त बनवण्याचे काम करता येते. तंत्रज्ञानामुळे महिलांच्या आवाजाला जागतिक मंचावर पोहोचवण्यासाठी सहाय्य मिळते.

३. शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाचा संगम

जागरूकता आणि स्वयंसेवी संघटना

शिक्षण आणि तंत्रज्ञान यांचा संगम महिलांच्या सक्षमीकरणात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतो. स्वयंसेवी संघटना, शालेय आणि महाविद्यालयीन कार्यक्रमांद्वारे महिलांना नवे तंत्रज्ञान शिकवता येते. डिजिटल साक्षरतेचा प्रचार आणि महिला सक्षमीकरणासाठी तंत्रज्ञानाच्या वापरावर कार्यशाळा आयोजित करून महिलांना या दोन क्षेत्रांमध्ये पारंगत केले जाऊ शकते.

कृषी तंत्रज्ञान आणि शहरी रोजगार

शेतीसंबंधी तंत्रज्ञान आणि शहरी रोजगार हे दोन महत्त्वाचे भाग एकत्र करून महिलांना नव्या संधी उपलब्ध करता येतात. शहरी भागांमध्ये महिलांना तंत्रज्ञानाचे प्रशिक्षण देऊन नवीन रोजगार निर्माण करता येतो. त्याचप्रमाणे, ग्रामीण भागांमध्ये महिलांना शेतीतील तंत्रज्ञान शिकवून त्यांना तांत्रिक आणि व्यवसायिक दृष्ट्या सशक्त बनवता येते. शिक्षण आणि तंत्रज्ञान हे महिलांच्या सक्षमीकरणाचे प्रभावी साधन आहेत. यांद्वारे महिलांना केवळ सामाजिक आणि आर्थिक स्वावलंबन मिळतेच, परंतु त्यांना त्यांच्या अधिकारांची आणि कर्तव्यांची जाणीव करून दिली जाते. शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाच्या सहकार्यामुळे महिलांना प्रत्येक क्षेत्रात पारंगत होण्याची संधी मिळते, जे त्यांच्या आणि समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी आवश्यक आहे.

समाजातील मानसिकता बदलणे

समाजातील मानसिकता बदलणे परंपरागत विचारसरणी आणि सामाजिक धोरण ज्या महिला, त्यांचे हक्क, भूमिका आणि कर्तव्य निश्चित आहेत, ते बदलणे. महिलांना असमानतेची वागणूक दिली जाते, आणि त्यांचे कमी लेखले जाते. त्यांना सन्मान, सन्मान आणि समानता ही कधीही पूर्ण करू शकत नाही. यासाठी समाजातील मानसिकता बदलणे अत्यंत आवश्यक आहे.

१. पुरुषप्रधान मानसिकतेचा:

भारतीय समाज पुरुषप्रधान मानसिकता आंदोलनाला अडथळा ठरते. संपूर्ण कुटुंबांमध्ये महिलांना इतर घरकाम, आहार, आणि पारंपारिक खेळासाठी एकत्र केले जाते. महिलांना शेतमालाच्या उत्पादनाच्या कक्षेत महत्त्वाची भूमिका साकारली जात नाही, तरीही ते शेतातल्या कामाचा फायदा घेतात. पुरुषप्रधान मानसिकता बदलण्यासाठी महिलांच्या कार्याचे आणि त्यांचे योग्य मूल्यांकन करणे आवश्यक आहे. यासाठी महिलांची भूमिका स्वीकारावी आणि त्यांना योग्य सन्मानाने समाजाने घेतले पाहिजे.

२. शिक्षणाचे महत्त्व

समाजातील मानसिकता बदलण्यासाठी एक अत्यंत प्रभावी उपाय म्हणजे महिलांना शिक्षित करणे. जेव्हा मुलगी आणि महिला समान शिक्षण घेते, तेव्हा त्यांना त्यांचा आत्मविश्वास वाढवता येईल आणि ते स्वतःच्या अधिकारांबद्दल जाणून घेऊ शकतील. शिक्षण इतर क्षेत्रांत सक्षमीकरण शोधून काढतांना दिली आहे, समाजातील महिला मतदानाचा निर्णय घेईल. शिक्षण सेवा महिला आपला आवाज उठवू शकतात, आणि त्यांना समान रूप देऊ शकतात.

३. समता आणि समानतेचे मूल्य

समाजातील मानसिकता बदल समता आणि समानतेचे मूल्य आहे. प्रत्येक व्यक्तीला लिंग, जात, धर्म किंवा इतर भेदभावाचे आधारे कमी लेख जाऊ नये. महिलांना घरगुती काम उद्योग, व्यवसाय, कृषी किंवा कृषी भाग एकत्र करणे आवश्यक आहे. तुम्ही महिलांना त्यांच्या कर्तृत्वाची निवड करू शकता, आणि त्यांचे स्थान प्रदर्शित केले जाईल.

४. पिढ्यापिढ्या चालत रूढी आणि परंपरा

भारतीय विविध रूढी आणि परंपरा आहेत महिलांवर अत्याचार, असमानतेचे वागणूक आणि समाज शोषण. उदाहरण, मुलींच्या विवाहासाठी लवकर निर्णय घेणे, त्यांना मार्गदर्शन करणे घरामध्ये गुंतवणे, आणि इतर लोकांसाठी मुलांची भूमिका कमी करणे. या पारंपारिक संकल्पनांचा परिणाम महिलांच्या मानसिकतेवर आणि समाजाच्या दृष्टीकोनावर होतो. या रूढी परंपरा बदलण्यासाठी शैक्षणिकता, सामाजिक चळवळी आणि त्यांचे मार्गदर्शन आवश्यक आहे.

५. सार्वजनिक आणि खाजगी महिलांचा सहभाग

समाजातील मानसिकतेला बदलण्यासाठी महिलांना सार्वजनिक आणि खाजगी निवासी अधिकाधिक सामील करणे आवश्यक आहे. जेव्हा महिला त्यांना सामर्थ्याचा उपयोग करण्याची संधी दिली जाते, तेव्हा त्यांची कार्यक्षेत्रात भूमिका निभावता असते. स्वतंत्र महिला आपल्या सामाजिक स्थानाची पुनर्रचना करू शकतात आणि इतर महिलांसाठी एक प्रेरणा ठरू शकतात.

६. स्वीकारणे

समाजातील मानसिकता बदल घडवून आणण्यासाठी महिलांची भूमिका मांडणे आवश्यक आहे. महिलांना फक्त घरकाम करण्यासाठी, निवडचे पालनपोषण करण्यासाठी किंवा सहायक भूमिकांतच ठेवले जात आहे, त्यांच्या प्रभावी नेतृत्व शक्ती सक्षम नाही. महिलांना निर्णय घेण्याच्या पंक्तीत समाजाने योग्य मनोवृत्ती दाखवली पाहिजे. नेतृत्वाची भूमिका पार पाडणे आणि सामाजिक मानसिकता बदलणे, हे महिला सक्षमतेच्या प्रश्नावर आहे.

निष्कर्ष

समाजातील मानसिकता बदलणे ही एक दीर्घकालीन आणि मानसिक प्रक्रिया आहे. परंतु त्याचे परिणाम सकारात्मक असू शकतात. महिलांना समान मानणे आणि त्यांच्या भूमिकेचे नेतृत्व करणे आवश्यक आहे. या बदलाच्या परिणामाने, समाज अधिक विकास, समृद्धी आणि समानतावादी होईल. कृषी क्षेत्रात महिला सक्षमीकरण ही काळाची गरज आहे. महिलांना योग्य प्रशिक्षण, संसाधने आणि संधी मिळाल्यास त्या त्यांचे व्यवसाय अधिक यशस्वी करू शकतात. महिला सक्षमीकरणासाठी सरकारी धोरणे, सामाजिक मानसिकता आणि तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर महत्त्वाचा आहे. यासाठी, महिलांना कृषी क्षेत्रात त्यांचे योग्य स्थान मिळावे आणि कृषी क्षेत्र प्रगती करेल, यासाठी एकत्रितपणे काम करणे आवश्यक आहे. महिला सक्षमीकरण आणि अभ्यास एकमेकांशी जोडलेले आहेत. अभ्यास हे केवळ पुस्तकी ज्ञान नाही तर ते महिलांना आत्मविश्वास, स्वावलंबन आणि स्वतंत्रपणे विचार करण्याची क्षमता प्रदान करतात. शिक्षणामुळे महिलांना समाजातील दुय्यम स्थानातून बाहेर पडून समानता आणि न्याय मिळवण्याचा मार्ग मोकळा होतो. महिला सक्षमीकरण केवळ महिलांसाठीच नाही तर कुटुंब, समाज आणि देशाच्या विकासासाठी देखील आवश्यक आहे. शिक्षित महिला केवळ त्यांच्या स्वतःच्या प्रगतीसाठीच नव्हे तर इतर महिलांसाठी देखील प्रेरणास्रोत बनतात. म्हणूनच, प्रत्येक महिलेला अभ्यास आणि शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध करून देणे हे समाज आणि सरकारचे कर्तव्य आहे. शेवटी, जिथे महिला सक्षम होतात, तो समाज अधिक प्रगतीशील, मजबूत आणि न्यायी बनतो. खरे तर महिला सक्षमीकरण केवळ दोन मूलभूत तत्त्वांच्या आधारावर साध्य केले जाऊ शकते: "शिक्षण" आणि "समानता".

संदर्भ यादी

1. दक्षिणा, क. (२०१५). "महिला कृषी कामकाज: एक सामाजिक आणि आर्थिक विश्लेषण." *कृषी विकास मासिक*, २१(४), २५-३२.
2. शर्मा, र. (२०१७). "महिलांचा कृषी क्षेत्रातील सहभाग आणि शाश्वतता." *भारतीय कृषी संशोधन जर्नल*, ३०(५), ४४-५०.
3. माटे, स. (२०१९). "महिला आणि कृषी तंत्रज्ञान: संधी आणि आव्हाने." *कृषी आणि ग्रामीण विकास* (१३), १०-१८.
4. भारतीय कृषी मंत्रालय (२०२०). "महिला शेतकऱ्यांसाठी सरकारच्या योजनांचे साक्षात्कार." *राष्ट्रीय कृषी विकास योजना*, मंत्रालय, भारत सरकार.
5. सरकार, र. (२०१८). "कृषी उद्योगातील महिलांचा सशक्तीकरण." *महिला सक्षमीकरण आणि सामाजिक विकास*, ५(१), ४२-५५.
6. जैन, अ. (२०१६). "महिलांचे कृषी प्रक्रियेत योगदान आणि त्याचे फायदे." *कृषी अर्थशास्त्र*, ४५(२), १२-१९.
7. सिंह, ह. (२०१७). "महिला कृषी क्षेत्रातील नेतृत्व: नवीन दृष्टीकोन." *ग्रामीण महिलांचे सशक्तीकरण* (७), ५५-६२.
8. अखिल भारतीय ग्रामीण महिला कृषी संघ (२०१९). "महिला कृषी कार्यशाळा आणि विकास." *महिला कृषी आणि विकास संस्था अहवाल*, पृ. १०-१४.
9. म्हात्रे, उ. (२०१८). "कृषी क्षेत्रात महिलांचा सामाजिक आणि आर्थिक सहभाग." *कृषी आणि ग्रामीण समाजशास्त्र जर्नल*, २८(३), २६-३४.
10. नॅशनल स्टॅटिस्टिकल ऑफिस (२०१६). "भारतात महिला आणि कृषी: एक सांख्यिकीय विश्लेषण." *आधिकारिक आकडेवारी*.
11. युनायटेड नेशन्स, (२०१९). "द रीलायन्स ऑफ वुमन इन एग्रीकल्चर." *द वर्ल्ड अॅग्रीकल्चरल रिपोर्ट*, पृ. १२०-१२५.
12. चंदेल, स. (२०२०). "महिला शेतकऱ्यांचे समृद्ध भविष्य: एक विश्लेषण." *इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ सस्टेनेबल एग्रीकल्चर*, १२(४), ३५-४२.